

Till

Lunds kommun
Kultur- och fritidsförvaltningen
Box 41
221 00 Lund
kultur-fritid@lund.se

Från

Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares
Samarbetsnämnd (KLYS)
Alströmergatan 12, 112 47 Stockholm

Stockholm 12 september 2023

KLYS remissyttrande beträffande förslaget till Lunds kommuns kulturprogram 2024–2030

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Lunds kommuns kulturprogram, som anger den strategiska inriktningen för arbetet med kultur i Lunds kommun under perioden 2024–2030. Vi vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter.

Om KLYS

KLYS – *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd* – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför vi uppskattar att få möjlighet att påverka kulturens och kulturpolitikens inriktning även på lokal nivå.

En av KLYS viktigaste frågor är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. Principen är viktig också på kommunal nivå. KLYS bevakar också bl a regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna Lunds kommun om att det i den konstnärspolitiska utredning¹ som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras" – något som fortfarande år 2023 är aktuellt att beakta, inte minst mot

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

bakgrund av pandemin, dess följdverkningar och den ekonomisk kris som nu pågår. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den sk återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin. Dessa dokument har bäring även på den kommunala och lokala nivån.

Övergripande synpunkter

KLYS ser övergripande positivt på Lunds kommuns kulturprogram för 2024-2030, som vi uppfattar som ett välformulerat och lagom kortfattat dokument med tydliga vägledande principer, utvecklingsområden och mål. Vi välkomnar en generellt god medvetenhet om **kulturskaparnas villkor** och viktiga del i en kommuns kulturliv; att en rad **konstnärspolitiska perspektiv** finns med; att **konstnärlig frihet** påtalas tydligt och att kommunen betonar vikten av att utveckla en **kulturell infrastruktur** som inbegriper goda förutsättningar för kulturskaparna i Lund. Dock ser vi gärna att programmet kompletteras med strategiska mål för att i praktiken främja de professionella kulturskaparnas villkor.

Avsnitt 2 Programförklaring

I programförklaringen på sidan 2 står det:

”Kulturprogrammet ska skapa möjligheter för alla i Lunds kommun att utöva aktiviteter, uppleva, uttrycka sig, utvecklas och umgås. Detta har ett egenvärde samtidigt som det skapar mervärden som livskvalitet, bildning, gemenskap, trygghet och ett demokratiskt samhälle. Lunds kommuns kultur- och fritidsliv ska präglas av delaktighet, inflytande och medskapande.”

Med tanke på de konstnärspolitiska perspektiven i programmets vägledande principer och utvecklingsområden finner KLYS det anmärkningsvärt att ett medborgar- och konsumentperspektiv helt dominerar kommunens programförklaring och dess ”egenvärde”. För att göra det möjligt att skapa de mervärden som nämns i den citerade texten ovan skulle KLYS helst se att kommunen i denna inledande text lägger till skrivningar som kopplar professionell kultur, kulturskaparperspektiv och konstnärlig kvalitet till det ovanstående.

Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

KLYS förespråkar generellt sett att regioner och kommuner i sina kulturplaner och -program har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS noterar att Lunds kommun i kulturprogrammet använder kulturskaparbegreppet till stor del, men även på ett par ställen ordet *kulturutövare*, vilka inte behöver vara fel i sig. Utövarbegreppet kan dock bli missvisande och skapa otydlighet i en del sammanhang, framför allt gällande gränsen mellan yrkesverksamma kulturskapare och allmänt kulturintresserade personer. KLYS vill uppmana Lunds kommun att i första hand skriva *kulturskapare*, och helst att undvika *kulturutövare*.

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

Begreppet konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet *konstnär* – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnärer*. Lunds kommun använder i sitt program konstnärsbegreppet helt korrekt i sin breda betydelse.

Begreppet semiprofessionell

Begreppet "semiprofessionella" förekommer på sidan 10. Detta är ett begrepp som KLYS inte använder och helst ser att offentliga kulturprogram och -planer undviker att använda helt och hållet. Liksom inom andra yrkesgrupper i samhället finns det generellt sett inte någon gråskala som graderar professionell verksamhet till att vara "halvprofessionell" i någon grad. Oavsett sammanhang eller arbetstidens omfattning är professionella kulturskapare yrkesverksamma, medan amatörer är hobbyverksamma.

Att ställa *professionell* mot *amatör* utan några förklaringar kan självfallet bli aningen trubbigt i vissa sammanhang. Digitaliseringen gör att fler kulturskapare kan sprida konst och kultur utan att i grund ha en traditionell professionell bakgrund/utbildning – men så länge det inte handlar om yrkesverksamhet/professionell affärsverksamhet landar en sådan verksamhet inom amatörskapandet oavsett verkets kvalitet. KLYS vill uppmana Lunds kommun att i sin plan i stället formulera sig på ett sådant sätt att ordet *semiprofessionell* helt kan strykas.

Kulturell mångfald

KLYS välkomnar att programmet har flera skrivningar som handlar om att främja *kulturell mångfald*, bl a på sidan 10: "Lunds kommun ska även beakta den mångfald av konstnärliga och kulturella uttryck som är under ständig utveckling [...]".

Och målet på sidan 6:

"Mål: Kulturlivet i Lunds kommun ska präglas av en mångfald av uttryck och berättelser."

Samt på sidorna 7-8:

"Kulturstödssystemet ska utifrån en helhetssyn sträva mot en mångfald av kvaliteter och uttryck."

Om kommunen finner en relevans i anslutning till några skrivningar tycker vi att det i kulturprogrammet bör hänvisas till *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005, särskilt som Lunds kommun ansökt om att bli kreativ stad inom Unesco för området litteratur.

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

KLYS välkomnar att Lunds kommuns kulturpolitiska arbete så tydligt fastslår att man utgår från tre vägledande principer som omfattar både *kulturens egenvärde* och *kulturens självständighet* (konstnärlig frihet), samt att "den offentligt finansierade kulturverksamheten innehåller en mångfald av kvaliteter" (sid 4).

Det numera i stort sett vedertagna begreppet *konstnärlig frihet* benämns i programmet *kulturell frihet*. KLYS finner det värdefullt hur detta är tydligt betonat i Lunds kommuns kulturprogram. Det lyfts fram föredömligt under ett av de tre utvecklingsmålen "Demokrati och mångfald" på sidan 4: "Även när konsten och kulturen utmanar, provocerar eller kritiserar ska dess frihet försvaras." Vidare i programmet understryks också vikten av "ett fritt och självständigt kulturliv" (sid 3). Samma utvecklingsmål ska präglas av "skapande av arenor för yttrandefrihet och samhällsdebatt".

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

Begreppet *konstnärlig kvalitet* saknas i sig i detta kulturprogram, men vikten av ”hög kvalitet” i kulturlivet påtalas gällande kulturverksamhet för barn och unga. KLYS ser gärna att kommunen i sitt program uttrycker samma höga ambitionsnivå för konst och kultur för övriga målgrupper och medborgare i samhället.

Begreppet *konstnärlig förnyelse* och ordet *nyskapande* lyfts på flera ställen i detta kulturprogram. På sidan 9 hävdas det att:

”Konsten och kulturen arbetar ständigt och medvetet med förnyelse, såväl när det gäller det konstnärliga innehållet som genom former att organisera och bedriva verksamhet.”

KLYS välkomnar att Lunds kommun förespråkar en generell konstnärlig utveckling, men vill påminna om att förnyelse och nyskapande aldrig får bli ett slags självändamål i ett vitalt kulturliv.

KLYS vill understryka vikten av att kommunen är konsekvent i att upprätthålla *kvalitet* inom *alla* olika konstområden, och att ordet inte bara blir ett i programmet välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten. Självfallet förstår vi att det inte är en kommuns uppgift att själv definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring, bl a när det gäller kulturstödsbeslut.

Professionella kulturskapares villkor

På sidan 3 i avsnitt 2.1 ”Kultur Lund” står det att läsa:

”Garanten för en kommun som kan fortsätta stoltsera med sin bildningstradition, är ett fritt och starkt kulturliv. Ett kulturliv som både tillåts reagera och agera. Som får provocera och stryka både med- och mothårs. [...] Kommunens förhållningssätt till kulturen ska vara att ge förutsättningar för att uppleva, utöva och utveckla kultur.”

KLYS välkomnar att Lunds kommun i kulturprogrammet påtalar yrkesvillkoren för kulturskapare i staden, men har några synpunkter och förslag på kompletteringar av programtexten. På sidan 10 är det utmärkt att ”kulturutövares villkor” konkret framhålls:

”Det ska vara möjligt att leva på sitt skapande, oavsett om det tar sig uttryck inom former som går att kapitalisera på en marknad eller i former som kräver ett offentligt stöd för att kunna utvecklas. Därför krävs kontinuerlig dialog i syfte att öka kunskapen om kulturutövares villkor och möjligheter att utvecklas i Lunds kommun.”

Att kommunen avser att öka *kunskapen* om kulturskapares villkor är bra i sig, men i KLYS ögon bör själva skrivningarna om vad dessa villkor innefattar förtydligas och stärkas för att i linje med övriga strategiska mål konkretisera *det strategiska* och att se till att villkoren faktiskt är goda i praktiken.

Ambitionen om ”ett fritt och starkt kulturliv” i Lund kräver att kommunen strävar mot goda och hållbara villkor för stadens kulturskapare, och att kommunen tar fram riktlinjer och gemensamma arbetsätt för hållbara ersättningar till professionella kulturskapare oavsett konstform, enligt nationella rekommendationer och tariffer på arbetsmarknaden vid engagemang i av kulturnämnden beslutade verksamheter.

KLYS föreslår därför att kulturprogrammets mål kompletteras med ett strategiskt mål om att arbeta för goda villkor och hållbara ersättningar för kulturskapare. Kopplat till detta bör det också nämnas något om kulturskapares arbetsmiljö – se vårt avsnitt nedan.

Lunds kommuns kulturutvecklingsarbete bör inkludera konkreta riktlinjer för stöd och arvodering enligt vad som sägs i bl a följande avtal och rekommendationer:

- KLYS minimirekommendationer för avtal och arvoden inom olika konstområden (som ses över under hösten 2023, nya rek. träder i kraft den 1 januari 2024)
- Avtalet för medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet)
- Tariffer för arvodering enligt Riksavtalet; Svensk Scenkonst, Musikerförbundet och SYMF

Kulturskapers upphovsrättsliga ersättningar

KLYS anser att det såväl i regionala som kommunala kulturplaner och -program bör anges att upphovsrätten ska respekteras och att den är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling. Upphovsrättsliga ersättningar ska vara skäliga och måste finnas med i beräkningen vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

KLYS saknar formuleringar om kulturskapers upphovsrätt i Lunds kommuns kulturprogram. Förslagsvis i avsnitten ”Stärkt kulturell infrastruktur” eller ”Kulturell innovation – kreativ expansion” bör programmet kompletteras med skrivningar om hur kommunens strategier ser ut för att långsiktigt stärka villkoren för professionella kulturskapare verksamma i Lund, däribland genom respekt för deras upphovsrätt. Dokumentet bör innehålla en plan för hur regionen avser att arbeta för att värna upphovsrätten för kulturskapare, inom ramen för programmets vägledande principer, utvecklingsområden och mål.

Eventuella i sak relevanta kommunala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Kommunen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar. En sådan kompetensutveckling kan med fördel samordnas regionalt i Skåne eller mellan Lund och dess grannkommuner. KLYS och de nationella kulturskaparorganisationerna kan bistå vid en sådan utbildning.

Kulturskapers arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

Komplettera gärna kulturprogrammet med skrivningar om kulturskapers arbetsmiljö; både om den fysiska miljön och om problem med hot och hat mot kulturskapare. Hur arbetar kommunen för en god arbetsmiljö även för enskilda professionella kulturskapare som anlitas på institutionerna?

Just kopplat till skrivningarna om konstnärlig (kulturell) frihet kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot yrkesverksamma kulturskapare i Sverige, och om det finns konkreta förslag på långsiktiga åtgärder från kommunens sida för att stävja detta.

Synpunkter angående områdena film och spel

På sidan 8 i avsnittet "3.2 Stärkt kulturell infrastruktur" borde kommunen i den citerade texten nedan omnämna även visningsmöjligheter för film och media:

"Kultur- och fritidsnämnden tillhandahåller lokaler, teknik och platser för arrangemang, konserter, utställningar, happenings och föreställningar. Särskilt angeläget för fortsatt utveckling är en långsiktig tillgång till fysiska mötesplatser, anpassade för nutidens och framtidens uttrycksformer."

Film och media samt även spelkultur och dataspel skulle kunna omnämnas på sidan 9 i avsnittet "3.3 Kulturell innovation – kreativ expansion".

Avslutningsvis

KLYS vill slutligen tacka Lunds kommuns kulturförvaltning för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av kommunens kulturprogram 2024-2030. Vi tar gärna emot eventuella framtida remisser av handlingsplaner som kopplas till detta program, och ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och kommunens politiker.

För KLYS,

Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmares Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se